



## โครงการเยาวชนพลยุติธรรม :



# สร้างจิตสำนึกและทัศนคติที่ดีด้านความยุติธรรมและความสมานฉันท์

### สรุปและข้อเสนอแนะ

สำนักงานกิจการยุติธรรม ได้จัดทำโครงการเยาวชนพลยุติธรรมขึ้น เพื่อพัฒนารูปแบบและแนวทางการปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยมและทัศนคติที่ถูกต้อง รวมทั้งส่งเสริมกิจกรรมการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในเรื่องความเป็นธรรม ความยุติธรรมและความสมานฉันท์โดยเริ่มดำเนินงานอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปีงบประมาณ 2548 โดยแบ่งเป็น 5 ระยะ คือ

**ระยะที่ 1** เป็นการนำร่องเพื่อหารูปแบบการปลูกจิตสำนึกและการสร้างทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับความยุติธรรม และความซื่อสัตย์สุจริตของเด็กและเยาวชน โดยดำเนินการในปีงบประมาณ 2548 ณ จังหวัดนครราชสีมา มีสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ ฯ จำนวน 21 แห่ง จากผลการดำเนินงาน พบว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์และสอดคล้องตามเป้าหมายการดำเนินงานที่กำหนดโดยเด็กและเยาวชนมีจิตสำนึกและทัศนคติที่ดีในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตและยุติธรรม สามารถนำประสบการณ์ความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิต รวมทั้งได้รูปแบบแนวทางในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชน เพื่อนำไปทดลองและดำเนินการในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

**ระยะที่ 2** ในปีงบประมาณ 2549 ได้นำรูปแบบที่ได้จากการศึกษา ไปทดลองใช้เพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินงานให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นโดยมอบหมายให้มหาวิทยาลัยมหิดลเป็นผู้ดำเนินการ ในพื้นที่จังหวัด ฉะเชิงเทรา เชียงใหม่ อุบลราชธานี และภูเก็ต ได้มีการประกวดกิจกรรมดีเด่นระดับจังหวัดตามช่วงชั้น (3 ระดับ) จนได้สถานศึกษาที่ชนะเลิศในระดับจังหวัดรวม 12 แห่ง และได้จัดให้มีการประกวดกิจกรรมระดับประเทศภายใต้งานการประชุมทางวิชาการระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรม ครั้งที่ 4 เมื่อวันที่ 4 กันยายน 2549 ซึ่งพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จเป็นองค์ประธานการประชุมฯ สำหรับกิจกรรมการพัฒนาจิตสำนึกที่ดีแก่เด็กและเยาวชนที่แต่ละสถานศึกษานำมาเสนอในงานดังกล่าว ได้แก่ กิจกรรมสร้างองค์ความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมและกฎหมายเบื้องต้น กิจกรรมสร้างจิตสำนึกและทัศนคติที่ดีในเรื่องความยุติธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต กิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ฝึกฝนในการสร้างความยุติธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต และกิจกรรมการสร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนในสถานศึกษา เป็นต้น

**ระยะที่ 3** ได้ขยายพื้นที่การดำเนินงานในสถานศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมอบหมายให้คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดลเป็นผู้ดำเนินการมีสถานศึกษาเข้าร่วมโครงการ ฯ จำนวน 54 แห่ง การดำเนินงานในครั้งนี้เป็นการหารูปแบบในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชนที่ครอบคลุมเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตยุติธรรม เด็กและเยาวชนได้รับความรู้เรื่องกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเบื้องต้น และสามารถนำความรู้ที่ได้จากการร่วมกิจกรรมไปประยุกต์ใช้และแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน

**ระยะที่ 4** สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม ได้มอบหมายให้ที่ปรึกษาจากคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นผู้ดำเนินการขยายผล การดำเนินงานต่อไป

ระดับประเทศเป็นระยะที่ 4 และเนื่องจากในปีพ.ศ.2550 เป็นปีมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระชนมายุครบ ๘๐ พรรษา และเพื่อเป็นการแสดงความจงรักภักดีที่ทรงมีพระมหากษัตริย์คุณต่อแผ่นดินไทย รวมถึงความห่วงใยที่มีต่อเด็กและเยาวชน จึงได้เปลี่ยนชื่อโครงการใหม่ว่า “โครงการเยาวชนพลยุติธรรม เรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา” มีสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ ๓ จำนวน 82 แห่ง

**ระยะที่ 5** สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม ได้มอบหมายให้ที่ปรึกษาจากคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นผู้ดำเนินการขยายผลการดำเนินงานต่อในระดับประเทศ เป็นระยะที่ 5 เน้นการสร้างจิตสำนึกและทัศนคติที่ดี ด้านความยุติธรรมและความสมานฉันท์ เพื่อขยายเป้าหมายการดำเนินงานให้ครอบคลุมสถานศึกษาทั่วประเทศมากยิ่งขึ้น โดยเน้นให้สถานศึกษามีบทบาทหลักในการสร้างจิตสำนึกและทัศนคติที่ดีด้านความยุติธรรมแก่เด็กและเยาวชน ผ่านทางสื่อการเรียนการสอน และกิจกรรมสร้างสรรค์ต่างๆ ที่มีเด็กและเยาวชนเป็นศูนย์กลาง อันจะเป็นการส่งเสริมการพัฒนากระบวนการยุติธรรมภาคประชาชนให้เข้มแข็งยั่งยืนและนำไปประยุกต์เข้าสู่หลักสูตรการเรียนการสอนของกระทรวงศึกษาธิการได้อย่างเหมาะสม มีสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ ๓ จำนวน 100 แห่ง

โครงการเยาวชนพลยุติธรรม ระยะที่ 5 เริ่มเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ รับสมัครสถานศึกษาเข้าร่วมโครงการผ่านทางสื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ ตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2552 โดยเริ่มจากการคัดเลือกสถานศึกษาที่มีความสนใจและมีความพร้อมในการเข้าร่วมโครงการ ๓ จำนวน 100 แห่ง หลังจากนั้นจึงได้ประชุมชี้แจงรายละเอียดแนวทางการดำเนินงาน และอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายเบื้องต้นและกระบวนการยุติธรรม และมอบเงินสนับสนุนการจัดกิจกรรม จำนวน 5,000 บาท แก่สถานศึกษาที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการ ๓ ระหว่างเดือนตุลาคม 2551 ถึงพฤศจิกายน 2551 คณะผู้รับผิดชอบโครงการ ๓ ได้ลงพื้นที่เพื่อนิเทศ ติดตามผลการดำเนินกิจกรรม และทำที่สุดของการจัดกิจกรรมระดับภาค คือ การจัดเวทีการประกวดกิจกรรมการนำเสนอผลงานการสร้างจิตสำนึกและทัศนคติที่ดีแก่เด็กและเยาวชนในแต่ละภาคในเดือนธันวาคม 2551

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการมีความต่อเนื่องและบรรลุวัตถุประสงค์อย่างสมบูรณ์ สำนักงานกิจการยุติธรรมจึงกำหนดให้มีโครงการพัฒนารูปแบบนวัตกรรมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เยาวชนพลยุติธรรม (Power Justice Fair) ขึ้น เพื่อส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้และสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของสถานศึกษาที่เป็นเครือข่ายโครงการเยาวชนพลยุติธรรม โดยการจัดนิทรรศการและเผยแพร่รูปแบบการดำเนินงานจากผลการประกวดกิจกรรมโครงการเยาวชนพลยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพในการสร้างจิตสำนึกและทัศนคติที่ดีด้านความยุติธรรมแก่เด็กและเยาวชน รวมทั้งสื่อการเรียนการสอนต่างๆ ที่เหมาะสม เป็นต้นแบบสำหรับสถานศึกษาอื่นๆ และประชาชนทั่วไปที่สนใจ อันจะเป็นส่วนช่วยส่งเสริมพัฒนากระบวนการยุติธรรมภาคประชาชนให้เข้มแข็งยั่งยืนอย่างแท้จริง

การจัดโครงการพัฒนารูปแบบนวัตกรรมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เยาวชนพลยุติธรรม (Power Justice Fair) ในครั้งนี้ กลุ่มเป้าหมาย คือ เด็กและเยาวชนจากสถานศึกษาต่างๆ ประมาณ 800 คน ประกอบด้วย เด็กและเยาวชนที่เป็นตัวแทนของสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ ๓ ในปี 2551 จำนวน 36 แห่ง ซึ่งได้รับรางวัลชนะเลิศ รองชนะเลิศอันดับที่ 1 และ 2 ในระดับภาค เด็กและเยาวชนจากสถานศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร และจังหวัดใกล้เคียงที่สนใจ บุคลากรทางการศึกษา อาจารย์และผู้ปกครองของเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ รวมทั้งผู้แทนจากหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ประมาณ 200 คน

โครงการพัฒนารูปแบบนวัตกรรมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เยาวชนพลยุติธรรม (Power Justice Fair) ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมค่ายเยาวชนพลยุติธรรมขึ้น ในวันจันทร์ที่ 23 กุมภาพันธ์ 2552 ณ ค่ายริมขอบฟ้า

เมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ จัดให้มีการแสดงผลงานของสถานศึกษาที่ชนะเลิศการประกวดระดับภาค การจัดนิทรรศการแลกเปลี่ยนความรู้ และนวัตกรรมการดำเนินกิจกรรมของสถานศึกษาที่ต่างๆ ที่เข้าร่วมโครงการ ฯ ในวันอังคารที่ 24 กุมภาพันธ์ 2552 ระหว่างเวลา 08.00 –16.00 น. ณ ลานเอนกประสงค์ ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษาฯ ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร ทางโครงการ ฯ ได้รับเกียรติจากนายพิชัย บุญเกียรติ ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เป็นประธานในพิธีและกล่าวเปิดงานการประกวดกิจกรรม ฯ โดยมีนายชาติโร โขไชย ผู้อำนวยการสำนักงานกิจการยุติธรรม กล่าวรายงานความเป็นมาของโครงการ ฯ

ในโอกาสนี้ นายกิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ปลัดกระทรวงยุติธรรม ได้ให้เกียรติเป็นประธานในพิธีปิด พร้อมทั้งมอบโล่รางวัลชนะเลิศและรองชนะเลิศให้แก่สถานศึกษาที่ชนะเลิศการประกวดกิจกรรมในระดับภาค นอกจากนี้ยังมีการประกาศผลรางวัลชนะเลิศการประกวดกิจกรรมในระดับประเทศ ซึ่งแบ่งออกเป็นประเภท การประกวดการจัดนิทรรศการและการประกวดการแสดงบนเวที เพื่อรับถ้วยประทานของพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ประจำปี พ.ศ. 2551 ผลการประกวดกิจกรรมในระดับประเทศ มีดังต่อไปนี้ ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4 - ป.6) รางวัลชนะเลิศการประกวดการแสดงบนเวที และการจัดนิทรรศการ ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1 - ม.3) รางวัลชนะเลิศประกวดการแสดงบนเวที ได้แก่ โรงเรียนวิชานารี จังหวัดลำปาง และรางวัลชนะเลิศการประกวดการจัดนิทรรศการ ได้แก่ โรงเรียนอนุกุลนารี จังหวัดกาฬสินธุ์ ช่วงชั้นที่ 4 (ม.4 - ม.6) รางวัลชนะเลิศการประกวดการแสดงบนเวที ได้แก่ โรงเรียนวรรณารีย์เฉลิม จังหวัดสงขลา และรางวัลชนะเลิศการประกวดการจัดนิทรรศการ ได้แก่ โรงเรียนรั้งชีวิตวิทยา จังหวัดเชียงใหม่

ผลจากการดำเนินการที่ผ่านมาพบว่าเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ ฯ มีความกระตือรือร้นที่จะนำความรู้เรื่องกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่ได้รับไปจัดกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งผลิตสื่อรณรงค์เพื่อสร้างจิตสำนึกในเรื่องความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ทั้งภายในสถานศึกษาของตนเองและขยายผลการดำเนินกิจกรรมไปยังชุมชนต่างๆ

### สรุปผลการดำเนินงานโครงการเยาวชนพลยุติธรรม

ขณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ได้สรุปผลการดำเนินงานโครงการเยาวชนพลยุติธรรม ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ฯ ดังต่อไปนี้

**1. เพื่อสร้างจิตสำนึกและทัศนคติที่ดีในเรื่องความยุติธรรม ความสมานฉันท์ และการป้องกันการกระทำผิดในกลุ่มเด็กและเยาวชน**

รูปแบบกิจกรรมที่เป็นการสร้างจิตสำนึกและทัศนคติที่ดีในเรื่องความยุติธรรม ความสมานฉันท์ และการป้องกันการกระทำผิดในกลุ่มเด็กและเยาวชน ได้แก่

- กิจกรรมบูรณาการเรียนการสอนในกลุ่มสาระวิชา เช่น ช่วงชั้นที่ 2 เรื่อง “คณิตกับรูปทรง” ในวิชาคณิตศาสตร์ เป็นกิจกรรมร่วมกันทำงานสร้างความสามัคคีเรียนรู้จากการพับกระดาษทำสมุดเล่มเล็ก (สมุดไร้กาว) ซึ่งแฝงการสอนเรื่องความยุติธรรม และกฎหมายโดยไม่รู้ตัว เช่นจะพับได้สวยต้องพับแบ่งให้เท่ากัน ในช่วงชั้นที่ 3 กิจกรรม”A-Z รู้ทันคอร์รัปชั่น” เป็นกิจกรรมบูรณาการความรู้เรื่องกฎหมายในวิชาภาษาอังกฤษ และวิชาศิลปะในรูปแบบเกมหาคำ กิจกรรมบูรณาด้านกฎหมายมีการแสดงบทบาทสมมติจากการได้ไปศึกษาดูงาน ในช่วงชั้นที่ 4 “กิจกรรมการประกวดนักกฎหมายน้อย” เป็นกิจกรรมตอบปัญหา “กิจกรรมปากกาพาที” ให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นด้วยการเขียนคำขวัญส่งประกวด

- กิจกรรมเกี่ยวกับประชาธิปไตย เช่น “กิจกรรมสถานักเรียน/คณะกรรมการนักเรียน” เนื่องจากนักเรียนได้รู้ปฏิบัติจริง เรียนรู้ด้วยตนเองโดยการเป็นสถานักเรียน/คณะกรรมการนักเรียนของโรงเรียนซึ่งคณะครูได้ชี้แจงข้อตกลงร่วมกัน นักเรียนได้มีโอกาสเรียนรู้และร่างกฎหมายร่วมกันสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และยังมี การนำข้อกฎหมายการไกล่เกลี่ยสมานฉันท์มาใช้ในโรงเรียนมากขึ้น “กิจกรรมรวมพลคนโรงเรียนเล็ก” เป็นกิจกรรมโรงเรียนเล็กในโรงเรียนใหญ่ที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมห้องเรียนทุกห้องอย่างมีประชาธิปไตย โดยในแต่ละห้องเรียนจะมีผู้อำนวยการห้องเรียนและรองผู้อำนวยการนักเรียน “กิจกรรม 10 ใน 100” เป็นกิจกรรมที่ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมคิดร่วมทำในห้องเรียนนำเสนอกระบวนการยุติธรรมในห้องเรียน 4 ฝ่าย โดยทั้ง 4 ฝ่ายจะร่วมงานขึ้นตรงกับสภา

- กิจกรรมเกี่ยวกับความสมานฉันท์ เช่น กิจกรรมเพิ่มพื้นที่ความดีลดพื้นที่ความเลว เพราะพื้นที่บริเวณใดมีความเลว โครงการจะไปปรณรงค์ป้องกันการกระทำผิด ส่วนบริเวณไหนเป็นพื้นที่ดีก็ส่งเสริมให้ทำกิจกรรมร่วมกัน

- กิจกรรมอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมและกฎหมายเบื้องต้น เช่น การเชิญวิทยากรภายนอก (อาทิ เจ้าหน้าที่ตำรวจ หนายความ ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ฯลฯ) มาบรรยายให้ความรู้กับนักเรียน กิจกรรมตำรวจนำความรู้สู่ชุมชนหลังจากอบรมแล้วนักเรียนได้มีส่วนร่วมปฏิบัติงานกับตำรวจ เช่น เป็นอาสาจราจร กิจกรรมอบรมนักเรียนแกนนำคลินิกยุติธรรม หลังจากอบรมแล้วนักเรียนแกนนำจะเป็นผู้ให้ความรู้แก่เพื่อนๆ และน้องๆ ในโรงเรียนต่อไป โดยพบว่าจากการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนส่วนมากจะมีความเกรงกลัวต่อการกระทำผิด มีความสำนึกเกี่ยวกับความรักสามัคคีและความเอื้ออาทรต่อหมู่คณะมากขึ้น และมีเจตคติที่ดีในอาชีพเกี่ยวกับกฎหมาย กิจกรรมอบรมแกนนำเยาวชนพลยุติธรรม ซึ่งแกนนำได้ขยายเครือข่ายและสร้างให้เกิดกระบวนการไกล่เกลี่ยสมานฉันท์ในโรงเรียน ทำให้รุ่นพี่ดูแลเอาใจใส่น้องๆ มากขึ้น และปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดี

- กิจกรรมการจัดทำสื่อเผยแพร่ความรู้ เช่น การเขียนหนังสือเล่มเล็ก การจัดทำแผ่นพับ การจัดป้ายนิเทศ กิจกรรมเสียงตามสาย ทำให้นักเรียน มีการระดมความคิดเกิดการพัฒนาการเรียนรู้ทั้งด้านทักษะการคิด การเขียน การอ่าน การฟัง และมีความกระตือรือร้นค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับกฎหมายจากแหล่งต่างการเรียนรู้ต่างๆ ด้วยตนเอง

- กิจกรรมขยายเครือข่ายสู่ชุมชน เช่น กิจกรรมประชาสัมพันธ์กฎหมายนำรู้ผ่านทางหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน กิจกรรมนำความรู้สู่ชุมชน โดยในทุกวันศุกร์นักเรียนจะนำความรู้เกี่ยวกับกฎหมายไปเผยแพร่ในชุมชน กิจกรรมการรณรงค์ต่อต้านการทุจริต โดยนักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

- กิจกรรมแผนผังเครือญาติและกิจกรรมแผนที่คนดี เป็นกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนรู้จักเครือญาติพี่น้องของตนเอง อาจจะสืบไปถึงต้นตระกูล ทำให้สามารถลดความขัดแย้งในสังคมได้ เพราะสืบโยงได้ว่าเป็นพี่น้องหรือเครือญาติกัน ดังนั้น ความขัดแย้ง จึงลดน้อยเบาบางลง โดยมีการทำกิจกรรมแผนที่คนดีรองรับซึ่งมีวัตถุประสงค์ คือ เลือกคนดี ในหมู่เครือญาติของตนเองที่นักเรียนคิดว่าดีที่สุดที่สุดในทัศนคติของนักเรียน และสามารถนำมาเป็นแบบอย่างได้

- กิจกรรมหมู่บ้านจำลอง มีการจำลองการปกครองโดยผู้ใหญ่บ้าน ทำให้นักเรียนคอยเอื้อเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พี่ดูแลน้อง น้องเชื่อฟังพี่

- กิจกรรมการแสดงละคร เนื่องจากต้องนำความรู้ด้านกฎหมายนำเสนอในรูปแบบศิลปะการแสดงทำให้นักเรียนวิเคราะห์ และสังเคราะห์สร้างสรรค์ออกมาเป็นผลงานดังกล่าว



- กิจกรรมค่ายสร้างคน คนสร้างค่าย และกิจกรรมค่ายเกี่ยวก้อยร้อยกิจกรรม เพราะนักเรียนได้รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมตามความสนใจ และได้เลือกทำกิจกรรมตามที่ตนเองสนใจ ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ เกิดจิตสำนึกที่ดี สามารถทำงานร่วมกันได้ดี และยังได้ขยายกลุ่มเพื่อน และเครือข่ายออกไปอย่างกว้างขวาง



แกนนำเยาวชนพลยุติธรรม โรงเรียนศาสนูปถัมภ์ ศึกษาคุณ  
ณ ศาลจังหวัดปัตตานีแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว  
สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดปัตตานี และเรือนจำกลางจังหวัดปัตตานี

## 2. เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนได้แสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ นวัตกรรม องค์ความรู้ต่างๆ กับชุมชนโดยรอบ

โครงการฯ พยายามมุ่งเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในทุกขั้นตอน และยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยคำนึงถึงการให้ความสนใจต่อกิจกรรมของนักเรียนเป็นหลัก การส่งเสริมให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมและแสดงออกในกิจกรรม แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบแรกเป็นการผลักดันเด็กนักเรียนในช่วงชั้นที่ 2 ชั้นเด็กเล็ก เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กนักเรียนมีอิสระในความคิดสร้างสรรค์ต่อยอดจากสิ่งที่ครูเริ่มต้น จากนั้นให้นักเรียนไปศึกษาค้นคว้าตามความสนใจ การดำเนินการรูปแบบนี้ เช่น การจัดประกวดวาดภาพ และเขียนเรียงความเกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริตและความยุติธรรม การจัดประกวดแสดงละครสอนกฎหมายที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน การบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนในกลุ่มสาระวิชา รูปแบบที่ 2 เป็นการผลักดันเด็กในช่วงชั้นที่ 3 โดยครูจะเป็นพี่เลี้ยงหรือที่ปรึกษาคอยแนะนำการดำเนินงาน และคัดเลือกหรือสมัครนักเรียนแกนนำเป็นคณะดำเนินงานร่วม ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม เช่น การแต่งชุดแฟนซีเดินรณรงค์เรื่องความซื่อสัตย์สุจริตและความยุติธรรมในงานกีฬาของโรงเรียน การเดินรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด หรือการซื้อสิทธิ์ขายเสียง การทัศนศึกษาดูงานนอกสถานที่ กิจกรรมตอบปัญหาเกี่ยวกับกฎหมาย กิจกรรมของหายได้คืน การจัดทำแผ่นพับ/จุลสาร/หนังสือเล่มเล็กให้ความรู้ด้านกฎหมาย การจัดทำการ์ตูนแอนิเมชันให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย การจัดทำเว็บไซต์ กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมหน่วย SWAT

(นักสืบน้อย) กิจกรรม DSI ในโรงเรียน สอดแทรกในโครงการสารวัตรนักเรียน เป็นต้น รูปแบบสุดท้ายเหมาะสมสำหรับการฝึกเด็กในระดับช่วงชั้นที่ 4 ซึ่งเป็นนักเรียนชั้นเด็กโตให้มีศักยภาพสามารถคิดตัดสินใจได้ด้วยตัวเอง โดยให้นักเรียนเป็นผู้คิดริเริ่มสร้างสรรค์โครงการ/กิจกรรม เขียนโครงการจัดวางแผนงานและดำเนินกิจกรรมด้วยตัวเอง และนำเสนอต่อครูที่ปรึกษาหรือโรงเรียน โดยมีครูเป็นที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำและคอยสนับสนุนช่วยเหลือในสิ่งที่นักเรียนร้องขอ หรือการรวมพลังเยาวชนในพื้นที่จัดตั้งเป็นศูนย์เยาวชนพลยุติธรรม เพื่อทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และเป็นแกนนำในการรณรงค์เรื่องความเป็นธรรม ความยุติธรรมในโรงเรียน รวมทั้งสร้างเครือข่ายในการป้องกันอาชญากรรมในชุมชน เช่น โครงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในโรงเรียน ของโรงเรียนพนมสารคาม “พนมอดุลวิทยา” จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นต้น

ทั้งนี้ โรงเรียนในพื้นที่แต่ละแห่งจะมีการคิดกิจกรรมที่แตกต่างไปตามบริบท โดยเน้นเนื้อหาหลักที่การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่เป็นเรื่องใกล้ตัวรวมทั้งมีการคิดรูปแบบการนำเสนอที่หลากหลาย เช่น การจำลองเหตุการณ์ การทะเลาะวิวาทจากความเข้าใจผิดระหว่างนักเรียนที่เกิดขึ้นในโรงเรียนและได้นำเข้าสู่ศาลสมานฉันท์เพื่อไกล่เกลี่ย การแสดงบทบาทสมมติสาระเรื่องเกี่ยวกับความผิดข้อหาวิ่งราวทรัพย์ของเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี และแสดงขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมจำลองที่ได้ความรู้จากหนังสืออ่านเพิ่มเติมกฎหมายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน การแสดงบทบาทสมมติในเรื่องที่เกี่ยวกับการฝ่าฝืนกฎจราจร และการตัดสินบนเจ้าหน้าที่ตำรวจจราจร การแสดงความเข้าใจผิดระหว่างนักเรียนที่เกิดขึ้นจริงในโรงเรียนและได้นำเข้าสู่ศาลสมานฉันท์เพื่อไกล่เกลี่ย เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการสร้างจิตสำนึกและทัศนคติที่ดีในเรื่องความยุติธรรม และความซื่อสัตย์สุจริต โดยผ่านการทำกิจกรรมสร้างสรรค์ที่นักเรียนและครูช่วยกันพัฒนาขึ้น เป็นการสร้างสรรค์การเรียนรู้เรื่องกระบวนการยุติธรรมรูปแบบใหม่ เน้นให้นักเรียนมีบทบาทหลักในการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม กฎหมายพื้นฐานที่ใช้ในชีวิตประจำวัน จากการที่เขาสามารถสร้างสรรค์กิจกรรมได้ จะต้องผ่านกระบวนการคิดเชิงบวกต่อกระบวนการยุติธรรม และความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งกระบวนการคิดเชิงบวก และการได้สร้างสรรค์กิจกรรมด้วยการลงมือปฏิบัติจริง จะเป็นการปลูกฝังทัศนคติที่ดีและยั่งยืน โดยทางโครงการ ฯ มุ่งหวังว่าเด็กและเยาวชนก็จะได้รับความรู้ด้านกฎหมายติดตัวไปใช้ในการดำเนินชีวิตเมื่อเขาเติบโตขึ้น และดำรงตนเป็นคนดีของสังคม ภายใต้กรอบสิทธิหน้าที่ตามกฎหมาย ขณะที่ครูและโรงเรียนก็ได้รูปแบบกิจกรรมที่สามารถนำไปต่อยอดกับเรื่องอื่น ๆ ได้ด้วย

### 3. เพื่อผสมผสานรูปแบบการดำเนินงานกิจกรรม ตามโครงการเยาวชนพลยุติธรรมเข้าสู่หลักสูตรการเรียนการสอนของกระทรวงศึกษาธิการ

รูปแบบกิจกรรมที่โรงเรียนต่างๆ คิดขึ้นมา สามารถผสมผสานเข้าสู่หลักสูตร การเรียนการสอนได้ เช่น ในช่วงชั้นที่ 2 ซึ่งเป็นชั้นเด็กเล็กมีการจัดประกวดวาดภาพ และการเขียนเรียงความเกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริตและความยุติธรรม การจัดประกวดแสดงละครสอนกฎหมายที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน เป็นต้น ในช่วงชั้นที่ 3 มีกิจกรรม เช่น การแต่งชุดแฟนซีเดินรณรงค์เรื่องความซื่อสัตย์สุจริตและความยุติธรรมในงานกีฬาสี่ของโรงเรียน การเดินรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด หรือการซื้อสิทธิ์ขายเสียง การทัศนศึกษาดูงานนอกสถานที่ กิจกรรมตอบปัญหาเกี่ยวกับกฎหมาย กิจกรรมของหลายได้คืน การจัดทำแผ่นพับ/จุลสาร/หนังสือเล่มเล็กให้ความรู้ด้านกฎหมาย การจัดทำการ์ตูนแอนิเมชันให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย การจัดทำเว็บไซต์ กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมค่าว ซอ คำเมืองเรื่องกฎหมาย (ให้ความรู้ด้านความซื่อสัตย์สุจริตยุติธรรมโดยผ่านคำร้องภาษาพื้นเมืองและเสียงซอ) เป็นต้น ในระดับช่วงชั้นที่ 4 มีการรวมพลังเยาวชนในพื้นที่จัดตั้งเป็นศูนย์เยาวชน

พลยุทธ์ธรรม เพื่อทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เช่น โครงการ “ศาลโรงเรียน” ประกอบด้วย กิจกรรมกฎหมายโรงเรียน กิจกรรมยุติความรุนแรง กิจกรรมประเมินตนเอง กิจกรรมต่อต้านยาเสพติด กิจกรรมลงประชามติ กิจกรรมของหายได้คืน กิจกรรมสถานักเรียน กิจกรรมสหกรณ์ กิจกรรมเครือข่ายยุติธรรม กิจกรรมฟังความหลายข้าง กิจกรรมศึกษาดูงาน กิจกรรมยุติธรรมยาตรา กิจกรรมแสดงละคร หนังสือนิทรรศการเกี่ยวกับกฎหมาย กิจกรรมเรียนรู้กระบวนการยุติธรรมจากคุณตำรวจ กิจกรรมตอบคำถามกฎหมาย กิจกรรมเขียนความจริง กิจกรรมนิทรรศการเคลื่อนที่ กิจกรรมคนต้นเรื่อง กิจกรรมรู้เห็นเป็นใจ กิจกรรมอ่านรัฐธรรมนูญให้น้องฟัง กิจกรรมคืนคนดีสู่สังคม เป็นต้น

กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้สามารถนำไปผสมผสาน และนำไปใช้ในการเรียนการสอนในสาระวิชาต่างๆ ทั้ง 8 กลุ่มสาระ เพียงแต่รอการสนับสนุนและความร่วมมือกันอย่างแท้จริงระหว่างกระทรวงยุติธรรมและกระทรวงศึกษาธิการ ที่จะผลักดันสิ่งเหล่านี้ให้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง

### ข้อเสนอแนะ

คณะที่ปรึกษาโครงการ ฯ ได้รวบรวมแบบประเมินผลและข้อเสนอแนะ ในการพัฒนาการดำเนินงานโครงการ ฯ ในระยะต่อไป ทั้งในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

#### ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีการขับเคลื่อนโครงการเยาวชนพลยุทธ์ธรรมในระดับนโยบาย โดยเป็นความร่วมมือของกระทรวงยุติธรรม และกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อผลักดันให้โครงการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีความต่อเนื่องและยั่งยืน

2. ควรมีนโยบายที่ส่งเสริมโครงการ ฯ ให้ยั่งยืนโดยใช้ทรัพยากรของกระทรวงยุติธรรมเป็นหลัก โดยถือเป็นภารกิจส่วนหนึ่งในแผนปฏิบัติราชการของสำนักงานกิจการยุติธรรม และสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ทั้งนี้เพื่อให้เกิดพลังการขับเคลื่อนโครงการเยาวชนพลยุทธ์ธรรมเข้าสู่กลุ่มเด็กและเยาวชนในโรงเรียนต่างๆ และขยายผลไปยังเครือข่ายยุติธรรมชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมและรวดเร็ว โดยมีขอบเขตการดำเนินงานดังนี้

2.1 ควรให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบในการประสานงาน การให้คำปรึกษา จัดอบรมให้ความรู้แก่ครูและนักเรียนแกนนำ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนต้นแบบทั้งในระดับภูมิภาค และระดับประเทศ

2.2 ติดตามผลและพัฒนาศักยภาพด้านการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยการกระตุ้นให้ครู และเยาวชนเกิดความเชื่อมั่นและมีอุดมการณ์ที่จะดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมให้เกิดความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม

2.3 สร้างความเข้มแข็งให้ “โรงเรียนต้นแบบโครงการเยาวชนพลยุทธ์ธรรม” โดย

2.3.1 ผลักดันโรงเรียนต้นแบบโครงการเยาวชนพลยุทธ์ธรรม ให้มีการขยายผลการดำเนินกิจกรรมไปสู่โรงเรียน และชุมชนให้กว้างขวางมากขึ้น รวมทั้งพัฒนาให้เป็นศูนย์การเรียนรู้เรื่องกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม

2.3.2 รักษามาตรฐานของโรงเรียนต้นแบบ โดยการติดตามผลและนิเทศกิจกรรมเป็นระยะ เพื่อให้คำปรึกษาแนะนำและกระตุ้นให้โรงเรียนทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

3. กระทรวงยุติธรรมควรสนับสนุนโครงการ ฯ อย่างต่อเนื่องทั้งในด้านงบประมาณ และบุคลากร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในระยะยาว

4. ควรเปิดโอกาสให้หน่วยงานภายใน และภายนอกกระบวนการยุติธรรม หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น นักวิชาการ หน่วยงานระดับจังหวัด ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สื่อมวลชนทุกแขนง องค์กรเอกชน มูลนิธิ องค์กรการกุศล เครือข่ายยุติธรรมชุมชน อาสาสมัครในงานยุติธรรม ฯลฯ ได้เข้ามามีส่วนร่วมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันทั้งในลักษณะของการที่บุคคลภายในมองออกไปข้างนอก (Inside Out) และบุคคลภายนอกมองเข้ามาข้างใน (Outside In) ซึ่งจะก่อให้เกิดมุมมองที่ครบถ้วนในการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานกิจการโครงการเยาวชนพลยุติธรรมในอนาคต

5. ประสานกับกระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา ให้บรรจุหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอนหมวดสังคมศึกษา

6. จัดหลักสูตรพัฒนาบุคลากร หรือฝึกอบรมให้กับนักศึกษา / ผู้ที่ศึกษาวิชาชีพครู (ครู ศึกษาศาสตร์) ในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาทั่วประเทศ ให้มีองค์ความรู้ที่จะสอนเด็กในเรื่องกระบวนการยุติธรรม สำหรับประกอบอาชีพครูต่อไปในอนาคต

7. ติดตาม และประเมินผลด้านการฝึกอบรม / หลักสูตรในระดับอุดมศึกษาว่า ครูที่ผ่านหลักสูตรดังกล่าวข้างต้น สามารถเป็นฟันเฟืองขับเคลื่อนให้โรงเรียนที่ไปสอนมีการดำเนินกิจกรรมได้มากน้อยเพียงใด

8. สร้างโครงการเยาวชน โดยให้ครูมาเป็นเครือข่าย โดยเน้นปัจจัยความสำเร็จว่านอกจากตัวเด็กเองแล้ว ครูก็เป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้โครงการเยาวชนพลยุติธรรมขับเคลื่อนต่อไปได้อย่างยั่งยืน

### ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. การดำเนินงานโครงการเยาวชนพลยุติธรรม ควรมีระยะเวลาดำเนินงานต่อเนื่องอย่างน้อย 2 ภาคการศึกษา เพื่อให้โรงเรียนได้เตรียมความพร้อมในการกำหนดแผนปฏิบัติงานและรองรับกิจกรรมลงในหลักสูตรการเรียนการสอน

2. กำหนดเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินทั้งในรอบคัดเลือกและรอบชิงชนะเลิศให้ชัดเจนและมีมาตรฐาน และควรให้ความสำคัญกับการนิเทศโรงเรียน เน้นการปฏิบัติกิจกรรมในโรงเรียนมากกว่าการนำเสนอผลงานบนเวที

3. การประชาสัมพันธ์โครงการ ฯ ควรมีขอบเขตการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 ประชาสัมพันธ์ผ่านทางหนังสือพิมพ์ รายการวิทยุ และโทรทัศน์ เพื่อให้โรงเรียนและสังคมทั่วไปได้รับทราบความเคลื่อนไหวของโครงการเยาวชนพลยุติธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยใช้หลักการโฆษณา เพื่อให้ชื่อโครงการ ฯ เป็นที่คุ้นหูและเป็นคำติดปากของประชาชนโดยทั่วไป

3.2 จัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์โครงการ ฯ ที่สามารถอ่านเข้าใจได้ง่าย และสามารถอธิบายรายละเอียดในการดำเนินงานโครงการ ฯ ได้อย่างชัดเจน และนำเอกสารดังกล่าวแจกจ่ายไปยังโรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อประชาสัมพันธ์โครงการในเชิงรุก

4. ควรมีการจัดค่ายเยาวชนพลยุติธรรมในระดับภาค เนื่องจากการจัดค่ายเป็นการสร้างสรรค์ มุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนจากโรงเรียนทั่วทุกภาคของประเทศได้เรียนรู้กระบวนการของการอยู่ร่วมกัน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ ทำให้เกิดความคิดในเชิงสร้างสรรค์ และเสริมสร้างความสมานฉันท์ในกลุ่มเด็กและเยาวชนในแต่ละภาคของประเทศ รวมทั้งเป็นการแก้ปัญหาที่ผู้นำค่ายได้คิดกิจกรรมสามารถวิเคราะห์เข้าใจปัญหาต่างๆ ได้อย่างเป็นระบบ โดยมีขอบเขตการดำเนินงาน ดังนี้



4.1 กำหนดให้คณะกรรมการดำเนินงานโครงการ ฯ หรือวิทยากรประจำโครงการ ฯ เป็นแม่ข่ายในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการจัดกิจกรรมโครงการเยาวชนพลยุติธรรมให้กับโรงเรียนในเครือข่าย

4.2 กำหนดให้มีการจัด “ค่ายเยาวชนพลยุติธรรม” ในระดับภาคและในระดับประเทศ เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการ และเรียนรู้เกี่ยวกับความยุติธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และความสมานฉันท์ รวมทั้งเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำกิจกรรมในโครงการร่วมกัน

#### 5. การจัดงานประกวดกิจกรรม มีขอบเขตการดำเนินงานดังนี้

5.1 การประกวด Open House เยาวชนพลยุติธรรม เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้แสดงความรู้ความสามารถ ในลักษณะของการจัดแสดงนิทรรศการเชิงอิสระ โดยไม่ยึดติดกับการจัดบอร์ดนิทรรศการหรือการแสดงบนเวที

5.2 การประกวดเว็บไซต์ Power Justice ในระดับโรงเรียน เพื่อเปิดโอกาส ให้โรงเรียนในเครือข่ายกิจกรรมได้มีพื้นที่ในการประชาสัมพันธ์ผลงาน และเป็นช่องทางลัดในการติดต่อสื่อสารกับโรงเรียนอื่นๆ ที่อยู่ในเครือข่ายเยาวชนพลยุติธรรม

5.3 การประกวดหนังสือเยาวชนพลยุติธรรม (Power Justice Ad-Award) ของโรงเรียนในเครือข่ายกิจกรรม โดยเน้นการสื่อสารไปในลักษณะของสื่อโฆษณาที่แสดงให้เห็นว่าโครงการเยาวชนพลยุติธรรมมีอิทธิพลต่อการใช้ชีวิตประจำวันอย่างไร ทั้งนี้ เพื่อฝึกการทำงานเป็นทีมเชิงสร้างสรรค์ และผลงานของโรงเรียนต่างๆ ยังสามารถนำไปฉายซ้ำหรือแลกเปลี่ยนความคิดให้กับโรงเรียนอื่นๆ ได้

5.4 การจัดประกวดตัวการ์ตูนที่เป็นสัญลักษณ์ประจำโครงการและการตั้งชื่อ(Mascot) โดยโรงเรียนในเครือข่ายกิจกรรม จัดทำร่างตัวการ์ตูนที่เป็นสัญลักษณ์ประจำโครงการในรูปแบบของภาพวาด หรือ Graphic 3D เพื่อนำเสนอ ทั้งนี้ เพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์ในลักษณะของการ์ตูนซึ่งจะทำให้เข้าถึงกลุ่มเด็กและเยาวชนในทุกช่วงวัย

5.5 จัดประกวดนวัตกรรมโครงการเยาวชนพลยุติธรรม เช่น นวัตกรรมทางด้าน IT การ์ตูน Animation หนังสืออิเล็กทรอนิกส์สอนกฎหมาย (E-Book) โดยให้แต่ละโรงเรียนส่งผลงานเข้าประกวด เพื่อเป็นการถ่ายทอดนวัตกรรมทางการศึกษาให้กับโรงเรียนในเครือข่ายกิจกรรมอื่น ซึ่งจะช่วยส่งผ่านผลงานและพัฒนาไปสู่การนำไปปฏิบัติได้รวดเร็วขึ้น

#### 6. การขยายเครือข่ายโครงการ มีขอบเขตการดำเนินงาน ดังนี้

6.1 จัดตั้งศูนย์หรือชมรมภายใต้การดำเนินงานของโครงการเยาวชนพลยุติธรรม เพื่อให้คำปรึกษาและให้ความรู้แก่โรงเรียนในการดำเนินกิจกรรม

6.2 ควรจัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์โครงการที่สามารถอ่านเข้าใจได้ง่าย และอธิบายรายละเอียดในการดำเนินงานโครงการอย่างชัดเจน

6.3 เปิดรับสมัครสมาชิกโครงการเยาวชนพลยุติธรรมทั้งที่เป็นรายบุคคล และนิติบุคคล เพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนพลยุติธรรม และขยายผลการเปิดรับสมัครไปยัง สถาบันการศึกษาระดับอาชีวศึกษา อุดมศึกษา หรือ เพื่อเปิดกว้างให้เด็กและเยาวชนในทุกแขนงได้มีโอกาสเรียนรู้กระบวนการยุติธรรมและสร้างทรัพยากรที่ทรงคุณค่าให้สังคมไทย

6.4 ควรขยายผลการดำเนินงานทั่วประเทศ โดยอาจจัดในรูปการสัมมนาเครือข่ายเยาวชนพลยุติธรรมเด็กและเยาวชนทั่วประเทศเพื่อเปิดโอกาสให้มาร่วมกันทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยไม่ต้องกังวลกับการประกวดกิจกรรมที่จะจัดขึ้น

6.5 เนื่องจากโรงเรียนในสังกัดเทศบาลไม่ได้อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษาแต่ละจังหวัด เมื่อมีการประชาสัมพันธ์รับสมัครโรงเรียนเข้าร่วมโครงการผ่านสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จะทำให้โรงเรียนในสังกัดเทศบาลขาดโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ดังนั้น จึงควรประชาสัมพันธ์การรับสมัครไปยังโรงเรียนในสังกัดเทศบาลโดยตรง

.....๒๑.....